

การอภิปรายในรัฐสภาญี่ปุ่น เรื่อง การแก้ไขปัญหา เงินเยนพิเศษระหว่างญี่ปุ่น-ไทย

ยูจิ มิซูกาโม¹

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษาความเป็นมาของการเจรจาแก้ไขปัญหารณณเงินเยนพิเศษ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคใหญ่อย่างหนึ่งในความสัมพันธ์ของญี่ปุ่น-ไทย และจะพิจารณาถึงสาเหตุที่ญี่ปุ่นตัดสินใจยอมรับข้อเสนอของไทย โดยพิจารณากระบวนการและเนื้อหาการประชุมในรัฐสภาญี่ปุ่นเพื่อรับรองในประเด็นนี้อย่างละเอียด ผลการศึกษาพบว่าคำอธิบายของนายกรัฐมนตรี ฮายาโตะ อิเคดะ ในการตัดสินใจอ่อนข้อต่อประเทศไทยนั้น สรุปได้ 2 ประเด็น คือ (1) ประเทศไทยเป็นคู่ค้าที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่น การที่ญี่ปุ่นได้เปรียบดุลการค้าเป็นอย่างมากนั้น อาจมีโอกาสดูกีดกันทางการค้าจากประเทศไทยได้ (2) ญี่ปุ่นได้พยายามเจรจาทอรองกับรัฐบาลไทยเพื่อให้เกิดการะด้านการช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อไทยอย่างเต็มที่แล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ แต่คำอธิบายดังกล่าวถูกพรรคฝ่ายค้านโต้แย้งว่ามีเหตุผลที่แท้จริงในการอ่อนข้อให้ความช่วยเหลือครั้งนี้คือ ต้องการสนับสนุนประเทศที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าคำอธิบายของฝ่ายรัฐบาลในบริบทของสงครามเย็น แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการชำระเงินเยนพิเศษครั้งนี้มีบทบาทสำคัญอย่างมากที่ทำให้ญี่ปุ่นได้ขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจต่อประเทศไทย เหตุผลที่ญี่ปุ่นยอมประนีประนอมต่อประเทศไทยจึงมักถูกอธิบายด้วยเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่หากพิจารณาทำที่ทางการทูตของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่าจะร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ ก็จะเข้าใจได้ว่ามีเจตนาารมณที่จะขยายบทบาทมาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนที่สหรัฐอเมริกาด้วยมาตรการความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ

¹ อาจารย์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Ph.D. in Economics

Japanese Parliamentary Debate on Settlement of Japan-Thai “Special Yen Problem”

Yuji Misukami¹

Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Abstract

This study focuses on negotiations between Japan and Thailand to resolve “Special Yen Problem” which was one of the serious obstacles in the Japan-Thai relationship, and examine why Prime Minister Hayato Ikeda decided to make a concession to Thailand by endorsing the settlement of Japan-Thai Special Yen Problem in the parliamentary debate, in the debate, PM Ikeda justified the concession. His argument can be summarized into two accounts (1) Trade imbalance might let Thailand impose an economic sanction on Japan, and (2) the negotiations were not successful in reducing the payment. The opposition parties argued that there was a hidden agenda which was to support Thailand against communism. It is more reliable than Japanese government’s considering the political context of the Cold War.

¹ Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University (Ph.D in Economics)

1. บทนำ

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ในวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 1942 ประเทศญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงกับประเทศไทยในการเปิดบัญชีกักเงินจากไทยโดยใช้ค่าเงินเยน ข้อตกลงนี้ส่งผลให้ญี่ปุ่นสามารถแลกเงินสกุลบาทจากบัญชีและสามารถนำไปซื้อยุทธโธปกรณ์และยุทธปัจจัยที่สำคัญแก่กองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย แต่ได้เกิดปัญหาการชำระหนี้เกิดขึ้น เรียกว่า “ปัญหาเงินเยนพิเศษ” เนื่องจากการตีความข้อตกลงที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้ปัญหานี้กลายเป็นอุปสรรคใหญ่ในความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น

เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1961 นายกรัฐมนตรี ฮายาโตะ อิเคดะ พรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยเพื่อพบปะกับ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีของไทย และต่อมาในวันที่ 31 มกราคม ค.ศ. 1962 ได้มีการลงนาม “ความตกลงเพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทของความตกลงระหว่างประเทศญี่ปุ่น กับ ประเทศไทย เกี่ยวกับการระงับ “ปัญหาเงินเยนพิเศษ” ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาขึ้นถือได้ว่าฝ่ายญี่ปุ่นได้ยอมเสียเปรียบต่อประเทศไทยอย่างมาก และข้อตกลงครั้งใหม่นี้ทำให้ความตึงเครียดระหว่างสองรัฐบาลที่ดำเนินมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่อนคลายลง ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างมิตรภาพที่เหนียวแน่นอย่างมากระหว่างทั้งสองประเทศ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการแก้ไขปัญหาลเงินพิเศษจะมีผลกระทบที่ดีต่อเศรษฐกิจอย่างมาก แต่การศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้นายกรัฐมนตรี ฮายาโตะ อิเคดะ ยอมอ่อนข้อต่อประเทศไทย ก็ยังไม่ได้มีการพิจารณาอย่างเพียงพอ ดังนั้นงานศึกษาชิ้นนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาการแก้ไขปัญหาลเงินเยนพิเศษในเชิงการเมืองและเจาะลึกการอภิปราย

ภายในรัฐสภาญี่ปุ่น เพื่อที่จะเข้าใจถึงการตัดสินใจของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะอย่างลึกซึ้ง

2. ความเป็นมาของปัญหาเงินเยนพิเศษ

2.1. ระบบเงินเยนพิเศษในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1941 กองทัพญี่ปุ่นได้เข้าประจําการในประเทศไทยและได้ใช้จ่ายเพื่อยุทธโธปกรณ์และยุทธปัจจัยโดยเงินบาทที่กู้ยืมจากรัฐบาลไทยซึ่งถือเป็นหนี้สินให้แก่ประเทศญี่ปุ่น ต่อมาในวันที่ 21 ธันวาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคลังของไทยนายวนิช ปานะนนท์ และเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำไทยเตอิจิ ชิโบกามิ ได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ว่าญี่ปุ่นจะกู้ยืมเงินจากรัฐบาลไทย 80 ล้านบาท (50 ล้านเยน) โดยมีเงื่อนไขว่ารัฐบาลไทยจะให้กู้ยืมเงินผ่านบัญชีธนาคารโยโกฮาม่าสปีชีแบงก์ สาขาส่งเงิน ส่วนฝ่ายญี่ปุ่นจะต้องชำระหนี้ด้วยทองคำภายในสิ้นเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1942

ตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1942 ญี่ปุ่นได้เริ่มปั๊มปริมาณใหม่และผลักดันให้มีการชำระหนี้ โดย “สกุลเงินเยนพิเศษ” (สกุลเงินตราที่ไม่มีธนบัตรหรือเงินตราที่เป็นรูปธรรม แต่กำหนดขึ้นเพื่อใช้สำหรับคิดคำนวณชำระค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศ โดยคำนวณอัตราเทียบเท่าเงินเยนปกติของญี่ปุ่น) แทนที่การชำระหนี้โดยเงินตราของอินโดจีนเดิม โดยญี่ปุ่นออกกฎเกณฑ์ว่า 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายในอินโดจีนนั้นจะชำระเป็นทองคำ และ 2 ใน 3 ส่วนจะชำระเป็นเงินเยนพิเศษ โดยค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะฝากอยู่ในบัญชีของธนาคารโยโกฮาม่าสปีชี (Yokohama Specie Bank) ทั้งนี้รัฐบาลญี่ปุ่นได้ขอร้องต่อรัฐบาลไทยให้ใช้ระบบเงินเยน

พิเศษเช่นเดียวกับประเทศในอินโดจีนอื่นๆ รัฐบาลญี่ปุ่นยังมอบเงินให้เปล่ามูลค่า 200 ล้านบาทแก่ประเทศไทยเพื่อเพิ่มจำนวนทองคำสำรองของประเทศไทย โดยมีเงื่อนไขให้ไทยยอมรับการปรับอัตราสมมูลการแลกเปลี่ยนของค่าเงินบาทและเงินให้เท่ากัน และยอมรับการจ่ายชำระหนี้ที่โตเกียวโดยรูปแบบเงินเยนพิเศษ

ในวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 1942 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโอคิโนริ คายะ และรักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง วนิช ปานะนนท์ ได้ทำบันทึกความตกลงว่าด้วยเงินเยนพิเศษด้วยข้อตกลงนี้รัฐบาลญี่ปุ่นได้ทำการกู้ยืมเงินจากรัฐบาลไทย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ค.ศ. 1942 เป็นมูลค่า 40,500,000 บาท (เท่ากับ 40,500,000 เยน) โดยในส่วนนี้ 36,500,000 บาทเป็นค่าใช้จ่ายด้านยุทธโศปกรณ์และยุทธปัจจัยของกองทัพ ส่วนอีก 4 ล้านบาทเป็นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างทางรถไฟไทย-พม่า โดย 50% ของมูลค่ารวมของเงินกู้เหล่านี้ คิดชำระหนี้ด้วยทองคำต่อมาในปี ค.ศ. 1943 รัฐบาลญี่ปุ่นกู้ยืมเงินจากรัฐบาลไทยมูลค่า 100 ล้านบาทโดยมีดอกเบี้ยร้อยละ 4% ต่อปี โดย 21% ที่จ่ายชำระหนี้จะชำระด้วยทองคำ ซึ่งการชำระเงินกู้ส่วนที่เหลือจะชำระด้วยเงินเยนพิเศษ แต่เนื่องจากตั้งแต่ฤดูใบไม้ร่วงของปี ค.ศ. 1943 กองทัพฝ่ายสัมพันธมิตรได้โจมตีกองเรือขนส่งของญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นความเสี่ยงอย่างมากต่อญี่ปุ่นในการส่งทองคำไปยังต่างประเทศ ทำให้การบรรลุข้อตกลงนี้เป็นไปอย่างล่าช้าอย่างมาก และต่อมาในปี ค.ศ. 1944 กองทัพญี่ปุ่นมีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น จากการที่กองทัพญี่ปุ่น

ได้ซื้อข้าวไทยเพื่อเป็นเสบียงให้กับทหารญี่ปุ่นที่ประจำการอยู่ในประเทศไทย อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างฐานประจำการก็เพิ่มสูงขึ้น ญี่ปุ่นจึงต้องกู้ยืมเงินจากรัฐบาลไทยอีก 417 ล้านบาท โดยมีดอกเบี้ย 0.5% ต่อปี และมีเงื่อนไขต้องชำระหนี้ในอีก 5 ปีให้หลัง ในปีถัดไป ค.ศ. 1945 ญี่ปุ่นกู้ยืมเพิ่มอีก 834 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงกว่างบประมาณของรัฐบาลไทยในปีนั้น (400 ล้านบาท) ต่อมาในวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 1945 รัฐบาลไทยได้ประกาศยกเลิกข้อตกลงที่ทำไว้กับรัฐบาลญี่ปุ่นทั้งหมด มีผลให้บริษัทญี่ปุ่นและทรัพย์สินของรัฐบาลญี่ปุ่นตกเป็นสมบัติของไทย ซึ่งในขณะนั้นยอดรวมเงินกู้เงินเยนพิเศษที่ญี่ปุ่นทำสัญญาไว้กับธนาคารแห่งประเทศไทยคิดเป็นมูลค่า 1,556,650,000 เยน (บาท)²

2. 2 ข้อตกลงในปี ค.ศ. 1955

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นและไทยได้ทิ้งช่วงความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน และไม่มีการเจรจาอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับบัญชีเงินกู้ ในปี 1949 ได้พบบันทึกที่ไม่ทราบชื่อเท็จจริงว่า GHQ (General Headquarter) ได้มอบทองคำของธนาคารแห่งประเทศไทยส่วนหนึ่งให้แก่รัฐบาลไทย แต่ก็ไม่ได้มีการยืนยันว่าเป็นการชำระหนี้³ ต่อมาในปี 1951 ญี่ปุ่นได้ก่อตั้งสำนักงานของรัฐขึ้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งรัฐบาลไทยได้เรียกร้องให้ชำระหนี้เป็นจำนวน 135,000 ล้านเยน จากอัตราเงินเฟ้อและอัตราแลกเปลี่ยนเงินต่อปอนด์สเตอร์ลิงที่เพิ่มสูงขึ้น ในปี ค.ศ. 1954 รัฐบาลไทยได้ส่งเซิร์จ ริปส์ (Serge Rips)⁴ ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย

² คำนวณโดย 市川 (1976) และ Ingram (1971) ได้ว่า 1,530,100,000 บาท

³ 市川 (1976)

⁴ Serge Rips, Legal memorandum with respect to the Bank of Thailand special yen account at the Bank of Japan, 1950.

ชาวอเมริกัน ไปยังสถานทูตไทยประจำญี่ปุ่นตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน เพื่อเริ่มเจรจากับตัวแทนของกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทยในการชำระหนี้ ในเดือนพฤศจิกายน 1954 รัฐบาลไทยลดจำนวนหนี้ลงเหลือ 54,000 ล้านเยน ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1955 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้เดินทางไปยังประเทศญี่ปุ่นเพื่อเจรจาลดหย่อนหนี้ให้ลดลงเหลือ 15,000 ล้านเยน

ในช่วงการเจรจาต่อรองกับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ในที่ประชุมกรรมการการค้าต่างประเทศของสภาสูงญี่ปุ่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศมาโมรุ ชิเกมิสึ กล่าวว่า “ในแง่กฎหมายระหว่างประเทศ ประเทศไทยได้ยกเลิกสนธิสัญญาและข้อตกลงที่ทำกับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ดังนั้นสัญญาที่ทำไว้ในเวลานั้นก็ถือว่าเป็นโมฆะ” “ถ้าหากเป็นเช่นนั้นแล้ว ญี่ปุ่นจำเป็นอย่างที่จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่กองทัพญี่ปุ่นใช้ไปในช่วงสงครามหรือไม่? สำหรับการเจรจากับฝ่ายไทยครั้งนี้เป็นการเจรจาทางการทูตเพราะฉะนั้นควรจะประนีประนอมในระดับหนึ่ง” และ “ถ้าประนีประนอมได้การคารวะระหว่างไทยและญี่ปุ่นรวมทั้งความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็จะได้รับการส่งเสริมมากขึ้น แม้ญี่ปุ่นจะมีภาระมากขึ้นแต่ก็ยังจะได้รับผลประโยชน์ในบางส่วนหนึ่ง ดังนั้นจึงควรจะได้รับแก้ไขปัญหานี้ให้ลุล่วง”⁵

ฝ่ายญี่ปุ่นได้เสนอต่อฝ่ายไทยว่าไม่ควรที่จะคำนวณอัตราเงินเพื่อเข้ากับจำนวนหนี้มูลค่า 1,500 ล้านเยนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ควรจะมียกเว้นเพิ่มเติม นอกจากนี้หนี้สินมูลค่า 44 ล้านเยนที่ญี่ปุ่นจะชำระด้วยทองคำ รวมถึงทองคำหนัก 0.5 ล้านตันของไทยที่เก็บไว้ที่ธนาคารของญี่ปุ่น ก็ควรจะต้องคำนวณมูลค่าด้วยอัตราทองคำในช่วงขณะนั้น ซึ่งเมื่อคิดรวมทั้งหมดแล้วจะมีมูลค่า 5,400 ล้านเยน⁶ แต่รัฐบาลไทยไม่ยินยอมที่จะลดหย่อนหนี้ให้เหลือน้อยกว่า 15,000 ล้านเยน ดังนั้นทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันร่วมกันว่า (1) ญี่ปุ่นจะชำระหนี้ 5,400 ล้านเยนคิดเป็นปอนด์สเตอร์ลิงและแบ่งการชำระหนี้ภายใน 5 ปี (2) เงินคงเหลือ 9,600 ล้านเยนที่หัก 5,400 ล้านเยน ออกจาก 15,000 ล้านเยนนั้น ญี่ปุ่นจะชำระเป็นเงินกู้ เมื่อได้หลักการเช่นนี้ในวันที่ 16 เมษายน ค.ศ. 1955 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไทยในขณะนั้นจึงได้เดินทางมาเยือนญี่ปุ่นเพื่อเข้ามาพบนายกรัฐมนตรีชิโร ฮาโตยาม่า หัวหน้าพรรคประชาธิปไตย⁷ เพื่อลงนาม “ความตกลงระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับการระงับ “ปัญหาเงินเยนพิเศษ” กำหนดให้ส่วนเงินมูลค่า 5,400 ล้านเยน ต้องเริ่มชำระตั้งแต่วันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1955 ซึ่งญี่ปุ่นก็ชำระหนี้หมดสิ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1959

ซึ่งในครั้งนั้นพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย ได้ตีความเงินจำนวนนี้ว่าไม่ใช่เงินกู้แต่จะต้องเป็นเงินให้เปล่าที่ญี่ปุ่นจะมอบแก่ไทย และชี้แจงต่อประชาชนว่า “การแก้ไขปัญหาค้างนี้ไม่ได้ล้มเหลว ไม่ได้เสียผลประโยชน์และศักดิ์ศรี” ทั้งยังยืนยันว่า

⁵ 昭和30年03月30日 - 参議院 予算委員会 第4号

⁶ หลักการคำนวณในการชำระหนี้ที่ญี่ปุ่นยอมรับนั้นมีดังนี้ (A) (เป็นหนี้เงินเยนพิเศษ 1,500 ล้านเยน - 44 ล้านเยนที่ขายเป็นทองคำในบัญชี) + (B) (44 ล้านเยนทองคำที่คำนวณตามอัตราปัจจุบันคิดเป็น 3,712,490 เยน) + (C) (ทองคำ 0.5 ล้านตันของไทยโยธนาธิการแห่งประเทศญี่ปุ่นคิดตามอัตราปัจจุบัน 232 ล้านเยน) = 5,400 ล้านเยน

⁷ พรรคประชาธิปไตยนี้ภายหลังรวมตัวกับพรรคเสรี เป็นพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ในปัจจุบัน

“ประเทศไทยจะไม่ตกเป็นลูกหนี้ของญี่ปุ่น”⁸ การตีความเช่นนี้ส่งผลให้ต้องมีการเจรจาเพื่อทำความเข้าใจกันอีกครั้ง ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956

ปัญหาที่เกิดจากการตีความเรื่องเงินจำนวน 9,600 ล้านเยนนีมีด้วยกันสามประการ (1) กระแสของประชาชนไทยที่ไม่ต้องการให้รัฐบาลกู้ยืมเงินจำนวนนี้จากลูกหนี้อย่างญี่ปุ่นการกู้ยืมนี้จะสร้างผลประโยชน์ให้แก่ญี่ปุ่น ทั้งยังมีกระแสโจมตีพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรอย่างหนักเช่นกัน⁹ (2) เจ้าหน้าที่เจรจารีปส์จะได้ส่วนแบ่งเป็นจำนวน 2% จากเงินชำระของญี่ปุ่น หากเป็นจำนวน 5,400 ล้านเยนร่วมกับ 9,600 ล้านเยน ก็จะได้ส่วนแบ่งเพิ่มมากขึ้น เขาจึงมีแรงจูงใจที่จะทำให้ประเด็นนี้ยังคงอยู่ (3) ในการเจรจาร่างข้อตกลง สำเร็จลุล่วงไปได้เนื่องจากคำพูดของตัวแทนฝ่ายญี่ปุ่นที่ว่า “ในสามัญสำนึกของญี่ปุ่นนั้น การยืมเงินก็เปรียบเสมือนกับการได้รับเงิน”¹⁰

ในเดือน สิงหาคม ค.ศ. 1956 พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรได้เดินทางไปญี่ปุ่นอีกครั้ง เพื่อหารือเรื่องเงินกู้จำนวนนี้ แต่เนื่องจากการแก้ไขข้อตกลงที่ผ่านการรับรองแล้วนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย อีกทั้งรัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ไม่ได้ต้องการจะให้เงินให้เปล่า แต่ต้องการให้เป็นในรูปแบบเงินกู้ ทำให้ในเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 1957 พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรจึงได้เรียกร้องต่อรัฐบาลญี่ปุ่นอีกครั้งว่าให้มอบเงินจำนวน 9,600 ล้านเยนเป็นเงินให้เปล่าแก่ไทย ในเดือนมิถุนายน นายกรัฐมนตรีโนบุสึเกะ คิชิ หัวหน้าพรรคเสรีประชาธิปไตย จึงได้เดินทางไปพบปะกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม และยืนยันว่าญี่ปุ่นอยากจะแก้ปัญหานี้อย่างเร่งด่วน แต่ไม่

สามารถแก้ไขข้อตกลงได้ แต่จะพยายามหาแนวทางแก้ไขโดยให้เงินจำนวนหนึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับเงินให้เปล่ามากที่สุด เช่น เสนอที่จะตั้งบริษัทหรือกองทุนร่วมระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและให้กู้ยืมเงินระยะยาวพร้อมกับอัตราดอกเบี้ยต่ำ ให้ประเทศไทยได้ผลกำไรมากที่สุดจนครบจำนวน 9,600 ล้านเยน แต่ทั้งสองประเทศก็ไม่สามารถตกลงกันเรื่องอัตราดอกเบี้ยได้¹¹

2. 3 แผนการสร้างโรงกลั่นน้ำมัน

มกราคม ค.ศ. 1957 รัฐบาลทันซังอิชิบะชิ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากพรรคเสรีประชาธิปไตย ได้เสนอต่อรัฐบาลไทยว่าญี่ปุ่นจะให้เงินกู้จำนวนนี้เพื่อจัดตั้งบริษัทโรงกลั่นน้ำมันเพื่อสะสมกำไรจากกิจกรรมของบริษัทจนครบจำนวนเงิน 9,600 ล้านเยนและจะได้มอบให้รัฐบาลไทยต่อไป แผนการตั้งโรงกลั่นน้ำมันนี้ เป็นการหารืออย่างไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่การพาณิชย์ชูซูกิ สังกัดสถานทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยกล่าวว่า “รัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายที่จะแก้ปัญหาเงินเยนพิเศษกับประเทศไทย โดยจะยอมรับการชำระค่าก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันแก่บริษัทนิฮงโคคัน (NKK Corp)”¹² ซึ่งบริษัทนิฮงโคคันและบริษัทปิโตรเคมีมารูเซ็น (Maruzen) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ แห่งกลุ่มขอยราชครู ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี แต่ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1957 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการรัฐประหาร ทำให้กลุ่มขอยราชครูหมดอำนาจลงและจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกเนรเทศไปยังประเทศญี่ปุ่น ซึ่งภายหลัง

⁸ 外務省情報文化局『世界月報』1956年2月号

⁹ 外務省情報文化局『世界月報』1956年1月号

¹⁰ 昭和36年12月9日『毎日新聞』

¹¹ ฌร่ง พ่งพิศ (2541)

¹² 1 กรกฎาคม 1958 สยามนิกร

รัฐประหารได้มีการตั้งคณะรัฐมนตรีถนัด คอมันตร์ และในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1958 รัฐบาลถนัด ได้แจ้งต่อญี่ปุ่นว่ารัฐบาลใหม่ไม่อนุมัติแผนการตั้งโรงกลั่นน้ำมัน อาจเนื่องจากไม่ยอมรับช่วงต่อแผนงานที่ฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองได้ดำเนินงานไว้ แต่ในเดือนเดียวกันนั้นเองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมพลตรีฤๅษ ภูมณกันต์ ก็ได้เสนอต่อญี่ปุ่นว่าให้ธนาคารเอ็กซ์พอร์ตอิมพอร์ตของญี่ปุ่นปล่อยเงินกู้ยืมมูลค่า 9,600 ล้านเยนแก่บริษัทญี่ปุ่นเพื่อเข้ามาดำเนินการสร้างโรงกลั่นน้ำมันอีกครั้ง หนึ่งภายใต้การดูแลของกระทรวงกลาโหม โดยกำไรของกิจการโรงกลั่นน้ำมันก็จะแบ่งคืนแก่ธนาคารเอ็กซ์พอร์ตอิมพอร์ตส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งจะมอบแก่รัฐบาลไทยจนครบจำนวนเงินที่ตกลงไว้ ซึ่งข้อเสนอนี้มีเบื้องหลังเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับบริษัทฟูจิซาริเยว (Fuji Car) ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ในอาคารเดียวกับบริษัทบูรพาสาธิตเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่กระทรวงการต่างประเทศและอุตสาหกรรมญี่ปุ่นไม่อนุมัติการส่งออกอุปกรณ์ในการติดตั้งแท่นขุดเจาะ อีกทั้งธนาคารเอ็กซ์พอร์ตอิมพอร์ตก็ไม่อนุมัติเงินกู้ ส่งผลให้แผนการครั้งนี้ต้องล้มเลิกไป เนื่องจากในวันที่ 11 มกราคม 1958 รัฐบาลไทยได้แจ้งต่อรัฐบาลญี่ปุ่นว่าโครงการการตั้งโรงกลั่นน้ำมันของกระทรวงกลาโหมและบริษัทฟูจิซาริเยวไม่ได้เกี่ยวข้องกับเงินกู้ยืมเงินเยนพิเศษแต่อย่างใด ทำให้ญี่ปุ่นประเมินว่าการสร้างโรงกลั่นน้ำมันไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการชำระหนี้เงินเยนพิเศษของญี่ปุ่น ไม่ตรงกับเงื่อนไขการส่งออก และในเดือนกันยายน ค.ศ. 1959 รัฐบาลไทยแจ้งต่อ

ญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการอีกครั้งว่า โครงการนี้ไม่เกี่ยวข้องกับเงินเยนพิเศษ ดังนั้นวิธีการหาทางออกด้วยการตั้งโรงกลั่นน้ำมันนี้จึงไม่ประสบความสำเร็จ¹³

2.4 นโยบายการทูตของนายกรัฐมนตรี

ฮายาโตะ อิเคดะ (Ikeda's Diplomacy)

วันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1960 ฮายาโตะ อิเคดะ ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เขาได้ดำเนินนโยบายรายได้สองเท่า (Income doubling plan) เพื่อเปี่ยมประชาชนญี่ปุ่นจากความตื่นตัวทางการเมืองให้หันไปสนใจประเด็นทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกลับมีลักษณะต่างออกไป โดยแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะฟื้นฟูความเชื่อถือของสหรัฐอเมริกาต่อญี่ปุ่นที่ลดลงอย่างมากภายหลังมีการเคลื่อนไหวต่อต้านการแก้ไขสนธิสัญญาความมั่นคงญี่ปุ่น-สหรัฐอเมริกา (Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan) ในสมัยของนายกรัฐมนตรีโนบูสึเกะ คิชิ

นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนว่าญี่ปุ่นจะอยู่กับกลุ่มโลกเสรีและต่อต้านคอมมิวนิสต์ รวมถึงแสดงความต้องการที่ยกสถานะของญี่ปุ่นในเอเชียให้ดีขึ้นอีกด้วย ในวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1961 ได้เดินทางไปยังวอชิงตัน ดีซี เพื่อพบกับประธานาธิบดีจอห์น เอฟ.เคนเนดี เป็นการยืนยันว่าญี่ปุ่นกับอเมริกาจะเป็นมิตรที่เท่าเทียมกัน (Equal Partner) และในวันที่ 22 มิถุนายน ได้กล่าวสุนทรพจน์ในรัฐสภาสหรัฐว่า “ใน

¹³ 昭和37年03月16日衆議院外務委員会第13号

ฐานะที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศในเอเชียและเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพียงประเทศเดียวในเอเชีย ประเทศของเรามีความรับผิดชอบต่อประเทศเอเชียทั้งหลายในการร่วมมือเพื่อสร้างเสถียรภาพและช่วยเหลือการพัฒนาด้วยสิ่งของและหัวใจ” กล่าวคือได้แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นตระหนักถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเอเชีย¹⁴

นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าจะต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียและแสดงความเป็นห่วงต่อสถานการณ์ในอินโดจีนในปี ค.ศ. 1959 การที่สงครามกลางเมืองในลาวปะทุขึ้นส่งผลให้ประเทศไทยปิดชายแดนส่วนที่ติดกับประเทศลาวเนื่องจากมีแนวโน้มอย่างสูงว่าชัยชนะของสงครามกลางเมืองลาวจะตกเป็นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์นี้ถือเป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคงของประเทศไทย สงครามครั้งนี้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน โดยประเทศไทยเรียกร้องต่อซีโต้ (SEATO) ให้เข้าแทรกแซงสงครามกลางเมืองลาวแต่ซีโต้ก็ไม่ได้ตอบสนองแต่อย่างใด ดังนั้นกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นจึงเล็งเห็นว่าประเทศไทยน่าจะเปลี่ยนท่าทีมาสู่การต่อต้านคอมมิวนิสต์และใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา อีกทั้งมีแนวโน้มที่จะสร้างความสัมพันธ์กับฟิลิปปินส์และมาลายามากขึ้น ถือเป็นโอกาสอันดีของญี่ปุ่นที่จะได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำไทยอะกิระ โอเอะ จึงได้ส่งโทรเลขต่อกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นว่า “สำหรับประเทศของเราประเทศไทยเป็นแนวหน้าทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นญี่ปุ่นจะต้องให้ความ

สำคัญกับประเทศไทยเป็นอันดับแรก” “บริเวณของประเทศไทยและมาลายาจะเป็นป้อมปราการสุดท้าย”¹⁵ สำหรับญี่ปุ่นประเทศไทยไม่ได้มีความสำคัญทางด้านการค้าเท่านั้นแต่ยังเป็นปราการเพื่อป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์อีกด้วย นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะซึ่งถือว่าญี่ปุ่นเป็นสมาชิกของกลุ่มโลกเสรีที่มีศักยภาพ จึงจะรับผิดชอบบทบาทนี้และดำเนินนโยบายเชิงรุกต่อประเทศต่างๆ ในเอเชีย ทั้งยังมีแผนการว่าตั้งแต่วันที่ 16-30 พฤศจิกายน ค.ศ. 1961 จะเดินทางไปเยือนประเทศปากีสถาน อินเดีย พม่า และไทย โดยแสดงความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาเงินเยนพิเศษในการเดินทางเยือนประเทศไทยอีกด้วย¹⁶

2.5 การเจรจาที่ไม่มีทางออก

การเจรจาเรื่องเงินเยนพิเศษนี้ไม่มีความก้าวหน้ามากนัก จนในเดือนมิถุนายน 1961 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีของไทย ได้แต่งตั้งนายบุญชนะ อัตถากร เป็นตัวแทนนายกรัฐมนตรีให้เจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นอย่างไม่เป็นทางการ เขาได้เจรจากับรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นโคซากะ อิบิตกิรุมเอเซียอิเซกิ อิบิตกิรุมการคลังไซบาระ และเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยโอเอะ โดยฝ่ายญี่ปุ่นมีความคิดเห็นแตกออกเป็นสองฝ่ายคือฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ ไซบาระมีความคิดเห็นว่าข้อตกลงนี้ได้รับการรับรองจากรัฐสภาแล้ว จึงไม่สามารถแก้ไขได้อีกครั้งเพื่อให้ประเทศไทยได้ผลประโยชน์มากขึ้น อีกฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ อิเซกิและโคซากะซึ่งมีความเห็นใจต่อฝ่ายไทย ทั้งยังเห็นด้วยที่จะแก้ไขข้อตกลงเพื่อส่งเสริมมิตรภาพระหว่างไทย-ญี่ปุ่น

¹⁴ 外務省『池田総理の米国及びカナダ訪問』1961年8月外交記録A0362

¹⁵ 大江発代務大臣宛「池田・サリット両総理会談に關し意見具申の件」1961年10月18日外交記録A0359

¹⁶ 吉次 (2009)

โคซากะได้โน้มน้าวให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีมติให้หันมาเห็นด้วยกับตนก่อนที่นายกรัฐมนตรี ฮายาโตะ อิเคดะ จะเดินทางไปเยือนประเทศไทย แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ท่าทีของรัฐบาลญี่ปุ่น ต่อประเด็นเงินเยนพิเศษ 9,600 ล้านเยน คือ เห็นว่าควรจะมีดอกเบี้ยต่ำกว่า 5.5% ต่อปี และ ใช้เวลา 20 ปีตามข้อตกลงเดิม แต่ฝ่ายไทยไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว เนื่องจากนักการเมือง และนายกรัฐมนตรีของไทยเกรงว่าจะได้รับเสียง วิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนไทยในการที่รัฐบาล ไทยต้องกลายเป็นลูกหนี้ของญี่ปุ่นและการเงินกู้ยืม ลักษณะนี้ก็สามารถหาได้จากประเทศอื่น รวมถึง เงินใหม่ที่กำหนดให้ต้องนำเงินจำนวนนี้มาบริโภค สินค้าและบริการจากญี่ปุ่นก็ไม่มีที่น่าสนใจต่อ ฝ่ายไทย อย่างไรก็ตามฝ่ายไทยเสนอว่าเงินจำนวน 9,600 ล้านเยนนี้เป็นหนี้ของญี่ปุ่นและต้องการ ให้ญี่ปุ่นชำระในงวดเดียวพร้อมทั้งไม่อนุมัติให้ลด หย่อนหนี้อีกด้วย แต่สิ่งที่ฝ่ายไทยยอม คือ ระยะเวลาชำระภายใน 5 ปีหรือการชำระด้วยสินค้า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวต่อเอกอัครราชทูต โอเอะว่า เศรษฐกิจของญี่ปุ่นกับไทยแตกต่างกัน อย่างมาก จนไม่อาจจะเปรียบเทียบกันได้ ญี่ปุ่น เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วเงินจำนวนแค่นี้ไม่มีความหมายอะไร¹⁷ รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ โคซากะกล่าวในรัฐสภาญี่ปุ่นก่อนที่นายกรัฐมนตรี ฮายาโตะ อิเคดะ จะเดินทางไปเยือนประเทศไทยว่า “การแก้ไขปัญหาเงินเยนพิเศษจะส่งเสริมมิตรภาพ ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยได้ เพราะฉะนั้นเราตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องนี้อยู่ แต่เป็นไปได้ว่าจะเป็นการให้เปล่า”¹⁸ กล่าวคือ รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ยอมที่จะ

เปลี่ยนเงื่อนไขในข้อตกลงที่ตกลงกันไว้ก่อนแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีฮายาโตะอิเคดะจะเดินทางไปถึง ประเทศไทยในเดือนพฤศจิกายนนั้นก็ไม่มีสัญญาณ บ่งชี้ว่าปัญหานี้จะมีการพัฒนาขึ้น นอกจากนี้ เอกอัครราชทูตโอเอะได้ส่งโทรเลขให้แก่รัฐบาล ญี่ปุ่นว่า “ความต้อร้อนของรัฐบาลไทยเป็นเรื่องที่น่าเศร้าใจมาก” หากนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาครั้งนี้ได้ อาจนำมาสู่ การตอบโต้อย่างรุนแรงของฝ่ายไทยและเป็นที่ คาดหวังว่าการประชุมระหว่างนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะสามารถหา ทางออกให้กับปัญหานี้ได้¹⁹

2.6 การประชุมระหว่างนายกรัฐมนตรี ฮายาโตะ อิเคดะและจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเงินเยน พิเศษวันแรกนั้นมีขึ้นในวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 1961 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียกร้องให้ญี่ปุ่น ชำระหนี้งวดเดียว แต่นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะปฏิเสธโดยตลอด ส่งผลให้ไม่มีการตกลงใด ๆ กันได้ ต่อมาในวันที่ 28 การประชุมครั้งที่สองได้ หารื้อกันเรื่องเงินเยนพิเศษอย่างต่อเนื่องแต่ก็ไม่มี สัญญาณว่าจะหาทางออกได้และเมื่อการประชุม ดำเนินไปได้ระยะหนึ่งนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะและจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แยกออกไป คุยกันเองตามลำพัง สุดท้ายนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ยอมที่จะชำระหนี้จำนวน 9,600 ล้านเยน ในระยะเวลา 8 ปี ส่งผลให้ปัญหาเงินเยนพิเศษนี้ ก็สามารถถูกล่วงไปได้ แต่ก็เป็นการตัดสินใจของ นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ แต่เพียงผู้เดียว²⁰

¹⁷ ณรง พ่วงพิศ(2541)

¹⁸ 昭和36年10月20日参議院予算委員会第8号

¹⁹ 吉次(2009)

²⁰ 石井・吉川(1987)

หลังจากที่สามารถบรรลุข้อตกลงเรื่องเงินเยนพิเศษได้สำเร็จแล้วนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะและจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันต่อสถานการณ์โลก โดยนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ได้แสดงความเห็นห่วงต่อประเทศลาวและเวียดนาม ทั้งยังเสนอว่า “เพื่อที่จะตอบโต้การขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งสองประเทศจะต้องร่วมมือกัน” จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้แสดงความคิดเห็นว่า “ประเทศลาวน่าจะตกอยู่ใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์” และ “เราจะคาดหวังให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาแก้ไขปัญหาในประเทศไทยไม่ได้” จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังอธิบายแผนการการตอบโต้คอมมิวนิสต์ในประเทศไทยให้นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ได้รับทราบ ในแถลงการณ์ร่วมในวันที่ 28 พฤศจิกายน ได้มีการกล่าวถึงการแก้ไขปัญหาลเงินเยนพิเศษที่บรรลุข้อตกลงแล้ว แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงลัทธิคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด²¹ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้สัมภาษณ์แก่นักข่าวว่า “เหมือนได้สมบัติที่จมอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก” เขายังแสดงท่าทีพอใจอย่างมากที่สามารถแก้ไขปัญหาลเงินเยนพิเศษได้ในที่สุด²²

2.7 ข้อตกลงเงินเยนพิเศษใหม่

หลังจากที่นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะและจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้บรรลุข้อตกลงแล้วในวันที่ 31 มกราคม ค.ศ. 1962 ทั้งสองประเทศได้ลงนามในข้อตกลงใหม่ครั้งนี้ ซึ่งระบุว่า 7 ปีแรกนั้นญี่ปุ่นจะชำระเงินจำนวนปีละ 1 พันล้านเยนในทุกเดือนพฤษภาคมและในปีที่ 8 ญี่ปุ่นจะชำระเงินเป็นจำนวน 2,600 ล้านเยน ส่วนรัฐบาลไทยจะซื้อสินค้าประเภททุนของญี่ปุ่นและบริการของประชาชนญี่ปุ่น

3. การอภิปรายในรัฐสภา

3.1 ภาพรวมของการอภิปรายในรัฐสภา

ในรัฐสภามีการอภิปรายอย่างรุนแรงว่าด้วยการรับรองข้อตกลงใหม่นี้ ทั้งในสภาสูงและสภาล่างในการประชุมวิสามัญพร้อมกับกรรมาธิการการทูตและกรรมาธิการงบประมาณ ฝ่ายค้านคือพรรคสังคมนิยมญี่ปุ่น พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์ต่อนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะและรัฐบาล โดยฝ่ายรัฐบาลได้อธิบายถึงข้อตกลงเงินเยนพิเศษครั้งนี้ว่า (1) ประเทศไทยเป็นคู่ค้าที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้ดูแลอย่างมากในการค้ากับประเทศไทยและมีโอกาสจะถูกกีดกันการค้าจากประเทศไทยได้ (2) ญี่ปุ่นเคยพยายามเจรจาและต่อรองกับฝ่ายไทยเพื่อให้ลดภาระด้านการช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อไทยอย่างเต็มที่แต่ไม่ประสบความสำเร็จจึงต้องยอมอ่อนข้อต่อฝ่ายไทย แต่ในด้านของพรรคฝ่ายค้าน ได้แย้งด้วยข้อสงสัยทางการเมืองในการช่วยเหลือครั้งนี้ คือ การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ต่อไปนี้จะเป็นการเจาะลึกถึงประเด็นทั้งสามนี้อย่างละเอียด

3.2 ความหวาดกลัวในการตอบโต้ทางเศรษฐกิจจากประเทศไทย

นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ชี้แจงในรัฐสภาว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อประเทศญี่ปุ่นและในขณะนั้นได้เสียดุลการค้าต่อญี่ปุ่น ซึ่งเป็นไปได้ว่าจะตอบโต้ญี่ปุ่นในทางเศรษฐกิจ

²¹ 吉次 (2009)

²² 石井・吉川 (1987)

“ประเทศไทยเป็นประเทศที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นก็อาศัยอยู่ในประเทศไทยกว่า 1 พันคน และมีโรงเรียนประถมของชาวญี่ปุ่นที่ประเทศไทยอีกด้วย ไม่มีประเทศใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีชาวญี่ปุ่นอาศัยอยู่ในจำนวนถึงหนึ่งพันคน ซึ่งหมายความว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเป็นความสัมพันธ์พิเศษ ในอนาคตหากว่าญี่ปุ่นจะมุ่งหน้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยเปรียบเสมือนนั่งร้านสำหรับญี่ปุ่น”²³ “การชำระหนี้ 9,600 ล้านเยนนี้ หากว่ามีผลเสียต่อความสัมพันธ์ของไทยและญี่ปุ่นในแง่นโยบายต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นก็ไม่อาจจะที่จะรับมือกับเหตุการณ์เช่นนี้ได้”²⁴ “สำหรับประเทศไทยการค้ากับญี่ปุ่นมีมากที่สุด ซึ่งมากเสียยิ่งกว่าการค้ากับสหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษ”²⁵ “ก่อนหน้านี้การนำเข้าและส่งออกระหว่างไทยและญี่ปุ่นนั้นอยู่ในภาวะที่สมดุล แต่เนื่องจากญี่ปุ่นไม่ได้นำเข้าข้าวจากประเทศไทย จึงเกิดการเสียดุลทางการค้า การส่งออกจากญี่ปุ่นมีมูลค่า 100-120 ล้านดอลลาร์ต่อปี แต่ฝ่ายไทยไม่สามารถที่จะส่งออกข้าว เพราะฉะนั้นการนำเข้าจากญี่ปุ่นมีมูลค่าถึง 50-60 ล้านดอลลาร์ต่อปี ซึ่งประเทศไทยขาดดุลต่อญี่ปุ่นกว่าสองเท่า คือ ประมาณ 50-60 ล้านดอลลาร์”²⁶ “ถ้าหากประเทศไทยจะกำหนดปริมาณการนำเข้าก็จะเป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งหากมองในแง่เศรษฐกิจเช่นนี้ด้วยมุมมองที่ลึกและกว้างแล้วสำหรับประชาชนญี่ปุ่นและประชาชนไทย ไม่มีทางออกอื่นอีกแล้วนอกจากการตกลงตามที่ได้ทำไว้ นี่เป็นผลสรุปของรัฐบาลที่คิดมากกว่า 6 ปีแล้ว”²⁷

ด้านฝ่ายค้านแสดงความไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ เรียวอิชิ อินามูระ (พรรคสังคมนิยม) กล่าวว่า “ความไม่พอใจของฝ่ายไทยต่อญี่ปุ่นในเรื่องการเสียดุลการค้าต่อญี่ปุ่นในเวลาหลายปีมานี้ ซึ่งหากญี่ปุ่นจะไม่เปลี่ยนนโยบายพื้นฐานทางการค้า มอบเงิน 9,600 ล้านเยนโดยให้เปล่าแล้ว ก็ไม่อาจจะแก้ปัญหาได้” กล่าวคือ การกระทำเช่นนี้ของรัฐบาลไม่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสายตาของพรรคฝ่ายค้าน อินามูระยังกล่าวอีกว่า “ระหว่างญี่ปุ่นและไทยเองก็มีสนธิสัญญาไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือมาแล้ว ดังนั้นสำหรับไทยก็ไม่สามารถที่จะตัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ราวกับจะเป็นการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตได้ หากรัฐสภาไม่รับรองข้อตกลงใหม่และก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองประเทศแล้ว เรื่องนี้จะต้องแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาอีกทางหนึ่ง” อินามูระยังวิจารณ์รัฐบาลต่อไปอีกว่า “คำอธิบายของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ที่หวาดกลัวต่อความเป็นไปได้ในการตอบโต้ทางเศรษฐกิจจากประเทศไทย ไม่มีความชอบธรรมใดๆ ในการอธิบายเรื่องการยอมบรรลुข้อตกลงกรณีเงินเยนพิเศษ”²⁸

โมริอิโตะ โมริชิม่า (พรรคสังคมนิยม) อดีตนักการทูตวิจารณ์รัฐบาลว่า “ประเทศไทยไม่สามารถที่จะตัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นได้และไม่สามารถที่จะขึ้นภาษีสินค้านำเข้าของญี่ปุ่นได้ ด้วยว่าเป็นความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งและหากประเทศไทยดำเนินการเช่นว่าจริง ผู้ที่จะเสียหายในระยะยาวก็คือประเทศไทยเอง หาก

²³ 昭和37年01月29日衆議院予算委員会第2号

²⁴ 昭和37年01月30日衆議院予算委員会第3号

²⁵ 昭和37年01月30日衆議院予算委員会第3号

²⁶ 昭和37年01月29日衆議院予算委員会第2号

²⁷ 昭和37年02月27日衆議院外務委員会第6号

²⁸ 昭和37年04月06日衆議院本会議33号

ประเทศไทยต่อต้านสินค้าและชาวญี่ปุ่นก็จะขัดแย้งกับหลักการชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most favored nation clause) ซึ่งเป็นหัวใจหลักของสนธิสัญญาพาณิชย์”²⁹

นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะได้ตอบได้ว่า “ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีฐานะเป็นชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งแล้ว ประเทศไทยก็ยังสามารถตอบโต้ทางเศรษฐกิจต่อญี่ปุ่นได้ คือในประเภทสินค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่ไม่ส่งผลกระทบต่อประเทศอื่น ซึ่งไม่ได้ขัดแย้งต่อหลักการชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง หากประเทศไทยต้องการที่จะยกเลิกสนธิสัญญานี้ก็จะสามารถยกเลิกได้ในเวลาอันสั้น”³⁰ กล่าวคือนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะย้ำอีกว่ามีความเป็นไปได้ว่าจะมีการเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

3.3 ประสิทธิภาพในการชำระหนี้

นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะอธิบายว่าการตัดสินใจครั้งนี้ได้มีการเตรียมการมาก่อนแล้วและไม่ใช่ว่าการตัดสินใจของตนเพียงผู้เดียว โดยหลังจากที่ได้หารือกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ “ปัญหานี้เอกอัครราชทูตของญี่ปุ่นก็ได้เริ่มการเจรจามาเป็นเวลานานแล้ว” นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะยังได้อธิบายถึงความเป็นมาของการเจรจาว่า “เงินจำนวน 9,600 ล้านเยนนีเป็นการลงทุนและสินเชื่อเพื่อให้มีผลประโยชน์ต่อประเทศไทย ให้มีอัตราดอกเบี้ยต่ำในระยะยาว”³¹ “หากญี่ปุ่นให้เงินจำนวนนี้แก่ประเทศไทยเพื่อจัดตั้งโรงงานขึ้นมาในเวลา 20-30 ปี ก็จะสามารถสะสมทุนได้เท่ากับ

เงินกู้ 9,600 ล้านเยน มันเป็นเรื่องที่ดีหรือไม่? หรือให้กู้ยืมเงินจำนวน 9,600 ล้านเยนเป็นเงินแล้วจะคิดดอกเบี้ยอย่างไร หากให้กู้ยืมเงินก่อนเดียวในตอนนี้และคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2-3% และรอเวลาให้ประเทศไทยได้กำไรจากดอกเบี้ยเหล่านี้เพื่อให้ประเทศไทยสะสมทุนได้เท่ากับเงินที่กู้ยืมไปจะเป็นเรื่องดีหรือไม่? รัฐบาลได้ให้เอกอัครราชทูตเจรจาในประเด็นนี้เป็นเวลานานแล้ว”³² “การกู้ยืมเงินหรือการให้เปล่านั้นไม่ใช่ประเด็นใหญ่ การทำอย่างไรให้การใช้จ่ายของญี่ปุ่นอยู่ในสภาพคล่อง หรือจะทำให้ประเทศไทยมีความพึงพอใจกับสิ่งนี้ได้อย่างไร และจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดีขึ้นหรือไม่เป็นเรื่องที่สำคัญกว่า”³³ “ในช่วงเวลานี้เราได้หาแนวทางเพื่อเจรจากับฝ่ายไทยให้ยอมลดหย่อนเงินจำนวน 9,600 ล้านเยนลง โดยพิจารณาความสัมพันธ์กับไทย”³⁴ “มีแผนการของกระทรวงการคลังและกระทรวงการต่างประเทศผ่านท่านเอกอัครราชทูตในตอนแรกได้เสนอต่อฝ่ายไทยว่า ญี่ปุ่นจะชำระหนี้เป็นจำนวน 3,000 ล้านเยน แต่ฝ่ายไทยปฏิเสธข้อเสนอในการลดหย่อนหนี้ครั้งนี้” “จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตอบต่อท่านทูตว่าฝ่ายไทยจะไม่ยอมลดหย่อนหนี้แต่อย่างใดและตั้งหน้าตั้งตารอเงินเยนพิเศษจำนวน 9,600 ล้านเยนอยู่ ซึ่งก็เป็นการแสดงท่าทีต่อประชาชนไทย เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐบาลไทยกู้ยืมเงินจากญี่ปุ่นเท่านั้นเอง”³⁵ “ในข้อตกลงปี ค.ศ. 1955 การสรุปยังระบุว่าจะต้องชำระหนี้เป็นจำนวน 9,600 ล้านเยน เพราะฉะนั้นการลดหย่อนจากฝ่ายไทยจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะข้อตกลงถูกกำหนด

²⁹ 昭和37年03月27日衆議院外務委員会第17号

³⁰ 昭和37年03月27日衆議院外務委員会第17号

³¹ 昭和37年02月06日衆議院本会議第9号

³² 昭和37年02月09日参議院本会議第8号

³³ 昭和37年02月27日衆議院外務委員会第6号

³⁴ 昭和37年01月30日衆議院予算委員会第3号

³⁵ 昭和37年02月06日衆議院本会議第9号

ไว้แล้ว” “ในแง่เศรษฐศาสตร์ถ้าหากญี่ปุ่นให้ประเทศไทยกู้ยืมสำหรับตั้งโรงงาน 9,600 ล้านเยน ในระยะเวลา 30 ปี หากโรงงานเกิดขาดทุน ก็ไม่รู้ว่าจะได้ต้นทุนคืนเมื่อไหร่ ถือว่าขาดทุน เมื่อเทียบกับการแบ่งชำระหนี้ในระยะยาวตามข้อตกลงก็เป็นผลดีต่อการคลังญี่ปุ่น จะทำให้จำนวนเงินที่จะต้องชำระจริงๆ เหลือน้อยลง อีกทั้งทำให้ญี่ปุ่นมีสภาพคล่องทางการเงินอีกด้วย”³⁶ “จะให้เงิน 9,600 ล้านเยนหรือ 15,000 ล้านเยน แต่หากประชาชนไทยไม่พอใจกับวิธีการแบบญี่ปุ่นก็ไม่มีผลใดๆ เพราะฉะนั้นเลือกวิธีที่คนไทยชอบจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดีขึ้นมาได้ ซึ่งในทางการทูตก็ควรจะทำเช่นนี้”³⁷ “ถึงอย่างไรญี่ปุ่นก็ต้องจ่ายเป็นจำนวน 9,600 ล้านเยนอยู่ดี สำหรับญี่ปุ่นวิธีที่ดีที่สุดก็คือ การชำระในระยะยาวและจ่ายในแต่ละครั้งให้น้อยที่สุด” “มีปัญหากว่าที่จะชำระในระยะยาวเท่าไร” “ผมได้หารือกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แบบตัวต่อตัวโดยการคำนวณลงในกระดาษให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นและสรุปว่าจะชำระในระยะเวลา 8 ปี โดยปีสุดท้ายจะชำระ 2,600 ล้านเยน ซึ่งช่วง 7 ปีแรกจะชำระเพียงแค่ 1,000 ล้านเยนเท่านั้น”³⁸ จากคำพูดข้างต้นของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ ได้อธิบายว่ามีความพยายามที่จะเจรจาลดหย่อนปริมาณหนี้มาก่อนแล้ว แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ปริมาณหนี้ของญี่ปุ่นจึงมีเท่าเดิม นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ จึงทำการเปรียบเทียบรูปแบบการชำระหนี้แบบระยะยาวกับแบ่งช่วงให้รัฐสภาเห็น ซึ่งนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะได้ยืนยันว่าแบบหลังนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อ

ญี่ปุ่นมากกว่า (ดูตารางเปรียบเทียบที่ภาคผนวก)

เซทสึโอะ โยโกมิจิ (พรรคสังคมนิยม) ได้วิจารณ์นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะว่า “ถึงอย่างไรการลดปริมาณหนี้ที่ญี่ปุ่นจะได้เปรียบมากกว่าการชำระเป็นช่วง” โยโกมิจิยังได้กล่าวในทำนองที่ว่านายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดคำนวณสูงจึงไม่อาจที่จะคำนวณคลาดเคลื่อนได้³⁹ ตลอดการประชุมนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะยังยืนยันว่าการชำระหนี้ตามข้อตกลงจะเป็นประโยชน์ทางการคลัง แต่ฝ่ายค้านก็ยังยืนยันกรานไม่เห็นด้วยต่อนโยบายของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ

3.4 ข้อสงสัยของพรรคฝ่ายค้านเรื่อง การต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล

ฝ่ายค้านมองว่าเหตุผลสำคัญในการบรรลุข้อตกลงนี้ไม่ได้มีสาเหตุทางเศรษฐกิจเพียงประการเดียวดังที่นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะได้อธิบาย แต่มีความมุ่งหวังทางการเมืองในการต่อต้านคอมมิวนิสต์

จิโระ โมริโมโตะ (พรรคสังคมนิยม) กล่าวในรัฐสภาว่า “ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะได้เข้าพบประธานาธิบดีเคนเนดี นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะมีความริบเร่งอย่างมากในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับอเมริกา คือ ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาเพื่อที่จะใช้ระบบทหารเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียและต้องการที่จะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในภูมิภาคนี้แทนสหรัฐอเมริกา”⁴⁰

³⁶ 昭和37年04月03日衆議院外務委員会第20号

³⁷ 昭和37年01月30日衆議院予算委員会第3号

³⁸ 昭和37年02月06日衆議院本会議第9号

³⁹ 昭和37年03月02日衆議院予算委員会第18号

⁴⁰ 昭和36年12月22日参議院本会議第3号

โทชิโอะ คูโรดะ (พรรคสังคมนิยม) ได้วิจารณ์ถึงจุดร่วมกันระหว่างชำระหนี้ต่อกองทุน GARIOA (Government and Relief in Occupied Areas) และ EROA (Economic Rehabilitation in Occupied Areas) กับการชำระหนี้เงินเยนพิเศษให้แก่ประเทศไทยและวิพากษ์วิจารณ์นโยบายทางการทูตของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ “สำหรับกองทุน GARIOA และ EROA ที่สหรัฐอเมริกาจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือประเทศญี่ปุ่น ประชาชนญี่ปุ่นเข้าใจว่านี่คือเงินให้เปล่าของรัฐบาลอเมริกา ในรัฐสภาญี่ปุ่นก็ลงมติขอขอบคุณแก่อเมริกาไปแล้ว แต่ครั้งนี้รัฐบาลสรุปว่ากองทุนนี้เป็นหนี้ของญี่ปุ่นและขออนุญาตชำระหนี้เป็นจำนวน 490 ล้านดอลลาร์ต่อรัฐสภาอยู่ สำหรับเงินเยนพิเศษมีลักษณะตรงกันข้าม รัฐบาลทำให้เงินกู้เปลี่ยนมาเป็นเงินให้เปล่าและขอการรับรองจากรัฐสภาเพื่อแก้ไขข้อตกลงอยู่ในขณะนี้ พูดง่ายๆ ว่าสิ่งที่คิดว่ารับมากลายเป็นหนี้ สิ่งที่เป็นเจ้าหนี้กลับกลายเป็นให้เปล่า ทั้งสองเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ย้อนแย้งกันอย่างแปลกประหลาด ถึงแม้ว่าจะมีความย้อนแย้งที่แปลกแต่ก็มีจุดร่วมกันว่าประเทศของเราจ่ายเงินให้แก่ต่างประเทศโดย มีจุดร่วมกันที่สำคัญมากกว่านี้อีก เงินเหล่านี้ที่จะถูกใช้สนับสนุนประเทศที่เป็นฐานทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในโลกตะวันออก เงินที่ชำระหนี้ของกองทุน GARIOA และ EROA รวมทั้งการชำระหนี้เงินเยนพิเศษของไทยและการประชุมร่วมกับประเทศเกาหลีใต้ดูเหมือนว่าเป็นคนละเรื่อง แต่จริงๆ แล้วมีความเชื่อมโยงกันอยู่คือ ญี่ปุ่นมีบทบาทที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโลกเสรีให้เหนียวแน่นมากขึ้นโดยมีนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเป็น

ศูนย์กลาง ผู้ผลักดันนโยบายนี้คือสหรัฐอเมริกา นโยบายทางการทูตของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะก็คือฐานทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งเป็นความร่วมมือและทำให้องค์กรทหารของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเข้มแข็งขึ้น ทั้งยังมีเจตนาที่จะขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นออกไปด้วย เราไม่เข้าใจว่าทำไมนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะถึงตัดสินใจเช่นนี้ในกรณีประเทศไทย ประเทศนี้มีความหมายอะไร? เราเดาว่าการที่ประเทศไทยเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ของซีโต้ ทั้งยังเป็นศูนย์กลางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฉะนั้นนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะมีเจตนาที่จะสนับสนุนและทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้มแข็งภายใต้กลุ่มโลกเสรี ทั้งยังเป็นแนวร่วมในการต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้การให้เงินแก่ประเทศไทย เหตุใดจึงต้องรีบเร่งตกลง แต่กรณีประเทศพม่าที่วางตัวเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับได้รับค่าชดเชยจากสงครามที่ล่าช้า ในความหมายนี้การแก้ไขข้อตกลงเงินเยนพิเศษกับประเทศไทยนั้นเป็นผลของนโยบายทางการทูตของรัฐบาลฮายาโตะ อิเคดะ ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมสงครามเย็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เราคิดอย่างนี้”⁴¹

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ โคซากะ ได้อธิบายข้อสงสัยของฝ่ายค้านในประเด็นการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า “การแก้ไขสัญญาเงินเยนพิเศษครั้งนี้ มีคนบางคนมองว่าเป็นการรับผิดชอบแทนการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาแต่ความคิดแบบนี้ไม่มีหลักฐานและมีอคติอย่างมาก การส่งเสริมมิตรภาพกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นนโยบายหลักของเรา ซึ่งเราได้

⁴¹ 昭和37年03月13日衆議院外務委員会第11号

ตัดสินใจด้วยตัวเอง” โคซากะได้ปฏิเสธข้อสงสัยของพรรคฝ่ายค้าน แต่ก็ไม่ได้อธิบายรายละเอียดและไม่ว่าจะโน้มน้าวให้ฝ่ายค้านหันมาเห็นด้วยได้⁴²

รัฐบาลฮายาโตะ อิเคดะพยายามเน้นเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นเหตุผลหลักในการยอมรับลดข้อตกลงในปัญหากรณีเงินเยนพิเศษ แต่หากพิจารณาประเด็นสำคัญทางการทูตแล้ว ก็น่าเชื่อถือได้ตามที่พรรคฝ่ายค้านได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์ไว้ว่า เบื้องหลังและเหตุผลที่นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะยอมที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงนี้มีจุดประสงค์เพื่อการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ไม่ได้มีความมุ่งหวังด้านเศรษฐกิจเพียงประการเดียว

ในที่สุดการประชุมรัฐสภาของสภาล่าง ในวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1962 ผลปรากฏว่าข้อตกลงที่ได้ทำกับประเทศไทยสามารถผ่านสภาไปได้ด้วยเสียงข้างมากและในวันที่ 4 พฤษภาคมข้อตกลงนี้ก็ผ่านในสภาสูงด้วยเสียงข้างมากเช่นกัน ในวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ. 1962 ข้อตกลงนี้ก็มีผลบังคับใช้ โดยรัฐบาลญี่ปุ่นส่งเงินมายังธนาคารโตเกียว ธนาคารมิทซูบิชิและธนาคารแห่งประเทศไทยตามข้อตกลงในข้อบัญญัติของรัฐบาลไทยฝากไว้ด้วยอัตราดอกเบี้ยปีละ 3% ในเดือนพฤษภาคม 1969 รัฐบาลญี่ปุ่นก็สามารถชำระหนี้เงินเยนพิเศษนี้จนหมดสิ้นสินค้าประเภททุนและบริการของประชาชนญี่ปุ่นที่รัฐบาลไทยได้ใช้นั้น ได้แก่ การตั้งโรงงานผลิตเครื่องนุ่งห่มทหารของกระทรวงกลาโหม 1,600 ล้านเยน เรือสำรวจการประมง 200 ล้านเยน อุปกรณ์รถไฟ 1,900 ล้านเยน หัวจักรดีเซล 400 ล้านเยน และโรงผลิตไฟฟ้าเขื่อนน้ำอูน 200 ล้านเยน เป็นต้น แต่ยังคงเหลืออีก 3,000 ล้านเยนซึ่งอยู่ในบัญชี

ของธนาคารต่างๆ ถึงแม้ว่าในปีสุดท้ายของการชำระหนี้ก็ยังมีความคงเหลืออยู่ เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงนำเงินจำนวนนี้ไปจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอุตสาหกรรม เพื่อใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2504 ในการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์และบริการจากญี่ปุ่นของธุรกิจเอกชนต่างๆ ซึ่งเป็นผลให้การลงทุนของญี่ปุ่นในไทยได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นอันดับหนึ่งในช่วงเวลานั้น⁴³ การชำระหนี้เงินเยนพิเศษนี้มีลักษณะเหมือนการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจซึ่งเปรียบเสมือนต้นแบบของโอดีเอที่จะเริ่มขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ปี 1968 และปรากฏว่าส่งผลให้บริษัทญี่ปุ่นมีอิทธิพลอย่างมากในประเทศไทยและมีมูลค่าการส่งออกสินค้าญี่ปุ่นมายังประเทศไทยก็ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

4. สรุป

ในงานศึกษาชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษาความเป็นมาของการเจรจากรณีการแก้ไขปัญหาเงินเยนพิเศษและเจาะลึกถึงการอภิปรายภายในรัฐสภาญี่ปุ่นเพื่อการรองรับข้อตกลงใหม่ในประเด็นเดียวกัน ปัจจัยเกี่ยวข้องที่ทำให้นายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะตัดสินใจยอมอ่อนข้อต่อประเทศไทย ซึ่งนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะได้อ้างว่า (1) ประเทศไทยเป็นคู่ค้าที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้ดุลอย่างมากในการค้ากับประเทศไทย จึงมีโอกาสจะถูกกีดกันการค้าจากประเทศไทยได้ (2) ญี่ปุ่นเคยพยายามเจรจาและต่อรองกับฝ่ายไทยเพื่อให้ลดภาระด้านการช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อไทยอย่างเต็มที่แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องยอมรับข้อเสนอมของฝ่ายไทย อย่างไรก็ตาม ทางพรรคฝ่ายค้านได้โต้แย้งว่ามีเหตุผลทางการเมือง

⁴² 昭和37年04月10日参議院外務委員会第11号

⁴³ 外務省『わが外交の近況第10号』昭和41年8月

ในการช่วยเหลือครั้งนี้คือ การสนับสนุนประเทศที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และในการประชุมระหว่างนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นอื่นนอกจากเรื่องเงินเยนพิเศษคือการแลกเปลี่ยนการจัดการในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายในประเทศนี้ ซึ่งเป็นหลักฐานที่ช่วยยืนยันข้อสงสัยของพรรคฝ่ายค้านว่าความเป็นจริงในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การชำระหนี้เงินเยนพิเศษนี้มีผลทำให้บริษัทญี่ปุ่นหลายแห่งสามารถขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจภายในประเทศไทยได้ เป็นส่วนหนึ่งทำให้สมัยของรัฐบาลฮายาโตะ อิเคดะจะถูกมองว่าเป็นช่วงเวลาที่มีความเติบโตอย่างมากทางเศรษฐกิจ ไม่มีการประท้วงอย่างรุนแรงเช่นเดียวกับสมัยของนายกรัฐมนตรีโนบุสุเกะ คิชิ และการอ่อนข้อของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ

จะถูกชูประเด็นด้านเศรษฐกิจ แต่จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สมัยของรัฐบาลฮายาโตะ อิเคดะก็มีความมุ่งหวังให้ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาททางการเมืองในภูมิภาคเอเชียแทนที่สหรัฐอเมริกา โดยผ่านการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และการเจรจาแก้ไขปัญหาเงินเยนพิเศษระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เพราะฉะนั้นอาจตีความใหม่ได้ว่า การอ่อนข้อของนายกรัฐมนตรีฮายาโตะ อิเคดะ เป็นการใช้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นข้ออ้างเพื่อปิดบังจุดมุ่งหมายทางการเมือง

แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเอกสารขั้นต้นที่เป็นภาษาญี่ปุ่นเพียงด้านเดียว หากมีการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารขั้นต้นภาษาไทยที่กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องของฝ่ายไทยมาเป็นข้อมูลเพิ่มเติมจะยิ่งทำให้ผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ดิเรก ชัยนาม. *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง*. ไทยวัฒนาพานิช. 2513

ณรง พ่วงพิศ. “ปัญหาเงินเยนพิเศษระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น (พ.ศ. 2484-2505)”

วารสารประวัติศาสตร์ 2541

ทวี ธีระวงศ์เสรี. *สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น*. ไทยวัฒนาพานิช. 2524

ภาษาญี่ปุ่น

石井米雄・吉川利治(1987)『日・タイ交流六〇〇年史』講談社

市川健二郎(1976)「戦時特別円の返済と賠償」『東京水産大学論集』第11号

市川健二郎(1985)「戦後日本の東南アジア回帰—タイ特別円をめぐる諸問題」『東京水産大学論集』第20号

宍戸寿雄編(1973)『タイ経済発展の諸条件』アジア経済研究所

清水克隆(1965)『東南アジアの内幕』サンケイ新聞出版局

西岡秀雄(1970)『日・タイ交流史』大門出版

西野順治郎(1978)『新版・日・タイ四百年史』時事通信社
賠償問題研究会(1959)『日本の賠償』世界ジャーナル社
村嶋英治(1992)「日タイ同盟下の軍費交渉1941～1944」東南アジア史学
会編『東南アジア—歴史と文化』
村嶋英治(1996)『ピブーン—独立タイ王国の立憲革命』岩波書店
吉川利治(1982)「タイ国ピブーン政権と太平洋戦争」『東南アジア研究』第
19巻第4号
吉川利治(2011)『同盟国タイと駐屯日本軍—『大東亜戦争期』の知られざ
る国際関係』雄山閣
吉次公介(2009)『池田政権期の日本外交と冷戦—戦後日本外交の座標
軸1960—1964』岩波書店
データベース
国会議事録検索システム<http://kokkai.ndl.go.jp/>

ภาษาอังกฤษ

Ingram, J.C.,(1971)Economic Change in Thailand,1850-1970.Stanford University
Press.
Swan, L. William (2009)Japan’s Economic Relations with Thailand; The Rise to
“Top Trader” 1875-1942, White Lotus
Virabongs Ramangkura(1974)Japanese Aid to Southeast Asia: The Case of Thai-
land, in K.S. Sandhu and E.P.T.Tang Eds.,Japan as an Economic Power and
its Implication for Southeast Asia. Singapore University Press, pp.58-74.

